

כאיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 205 | שנה ד' | פרשת בהר - בחוקותי | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

המנחת חינוך (מצוה קי"ב) כתב דבשמיטה אם עושה עבודת הארץ ע"י גוי אע"פ שאינו עובר בלא תעשה, מ"מ עובר בעשה דכתיב שנת שבתון יהי לארץ ושבתה הארץ.

מבואר דגזר הכתוב דהארץ תשבות וכמו שמצווים על שביתת בהמה ושביתת כלים בשבת, כן מוזוהרים על שביתת הארץ בשמיטה, והמשכיר לגוי או לישראל השדה עובר המשכיר משום שביתת שדהו, וש"ס מפורש הוא במסכת ע"ז ט"ו עמוד ב' ע"ש.

והנה בב"מ (ק"ו א') משמע כהמנ"ח, אמנם בתור"ד בע"ז (ט"ו ב') ס"ל שזה דין על הגברא ע"ש.

ויל"ע להמנ"ח למה לא יצטרכו לעקור את האילנות לפני שביעית בכדי שהקרקע תשבות, ועוד דלדבריו צריך להיות איסור ספיחין מדאורייתא? והנה בשבת (ל"ג א') אמרין בעון השמטת שמיטין ויובלות גלות בא לעולם דכתיב אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה וכו'.

והנה מה דנענשין על זה בגלות, י"ל כיון דכשלא מקיימים מצוה ששייכת לקרקע אז הקרקע אומרת שילכו ממנה, ובפרט להמנ"ח הנ"ל דמצווים על שביתת השדה ואין זה רק דין עליון שלא לעבוד, א"כ מצוה זו שייכת לקרקע ולכך כשאין מקיימים המצוה נענשין בגלות.

והנה רש"י באיכה (א' ז') מביא מדרש שהיו שובתין בגולה בשבתות וימים טובים ושומטים בשביעית, והיו העכו"ם משחקים עליהם ואומרים שוטים בארצכם לא שמטתם, ועכשיו בגולה תשמטו בארצכם לא שמרתם ועכשיו בגולה תשמרון עכ"ל.

וצ"ב דהא שמיטת שביעית זה חובת קרקע ואינה נוהגת בחו"ל ומה יש לשמור על זה בהיותם בגולה, ומאיך מה יש לשחוק על מה ששומרים בגולה שבת ויו"ט, הרי זה חובת הגוף שנוהג בארץ ובחור"ל?

תוספת שביעית

מו"ק ג' ב'. רבן גמליאל ובית דין דינו נמנו על שני פרקים הללו (דפסח ועצרת) ובטלום (אלא חורשין עד ראש השנה) ובהמשך הגמ' (ד' א') איתא אלא אמר רב אשי ר"ג וב"ד סברי לה כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא בזמן שביהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים אבל בזמן שאין ביהמ"ק קיים לא.

והתוס' פירשו דר"ג דייק מה שייכא תוספת שביעית גבי ניסוך שניתנו למשה גבי הדדי, דבכל מקום שונה האי שלשה ביחד דכך ניתנו אלא ודאי למילף סמכינהו רחמנא עכ"ד. וצ"ע דלפי"ז לכל היותר הוי כמו היקש או סמוכין, והא כל הי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן לא נאמר על הלכה למשה מסיני, ואיך נוציא מזה דין דבזמן שאין ביהמ"ק קיים לא ינהוג תוספת שביעית?

סיכה כשתיה

הר"ש בדמאי (פ"א מ"ד) מביא תוספתא: שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי, שהסורק נותן בצמר פטור מן הדמאי, לפיכך שמן שביעית נותנין אותו לגרדי ואין נותנין אותו לסורק, פירוש גבי שביעית כתיב לאכלה ולא להפסד הלכך לסורק אסור לגרדי מותר דסיכה כשתיה עכ"ד.

ולכאורה הא אח"כ זה נכנס ג"כ באריגה, ונהי דחייב בדמאי משום דהא נהנה גופו, אבל אח"כ הא נאבד באריגה, ומש"כ בכריתות (ז' א') דכהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש, מפרש התם דכיון דחלליה הא איתחיל, אבל בשביעית הא מאבד זה באריגה? וצ"ל דאם עיקרו נבלע בגוף מותר אע"פ דבהכרח נבלע קצת באריגה.

איסור אונאת עכו"ם במכירת עבדים

אחרי נמכר גאלה תהיה לו. (בהר כה, מח).

ובגמרא בב"ק קי"ג איתא: מנין לגזל כנעני שהוא אסור ת"ל אחרי נמכר וגו' וחשב עם קונוה ודקדק עם קונוה וכו' דאסור להטעותו ולא יצא אלא בגאולה, ורבה לטעמיה דגופו קנוי ואין זה הפקעת הלוואתו אלא כגזלה ממש ואסור לגזול את הגוי ע"ש.

וצ"ע דהא דקרקע אינה נגזלת, וס"ל להרבה ראשונים דאף אינו עובר בלאו דלא תגזול, [ולא כשי' הרמב"ם פ"ז מגניבה דאין בה רק קניני גזלה, אבל מ"מ עובר בהלאון ועבדים הוקשו לקרקעות, וא"כ איזה איסור גזילה יש בזה שמפקיעין אותו מאדונו, וכ"ש בע"ע ולמה אסור להטעותו להגוי ולצאת לחרות לפני זמנו?

וצ"ל דהדין דקרקע אין בה לאו דגזילה, כתב בפני" ב"מ ס"א, [וכן האריך בקה"י ב"ק סימן כ"ה] היינו מסברא דלא עשה בהם כלום דאין זה דין דיני קרקעות למעטם מלאו דלא תגזול, אלא דכיון דאין יכול במציאות להוציאם מרשות בעליהם לא שייך בהם מעשה גזילה דלא עשה כלום במה שישב בהקרקע.

ולפ"ז בעבד דיכול לגזלו שפיר עובר בלא תגזול, וכן י"ל בעצין נקוב אף אם דינו כקרקע הר"ז עובר בלא תגזול דיש בה מעשה גזילה. (אילת השחר ב"ק קי"ג)

בעניני שביעית

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר (בהר כה, ד)

החזו"א (אה"ז סימן נ"ו ס"ק ט"ו) כתב ע"מ שלא תשמיטני בשביעית אין שביעית משמטתו, מכאן נראה ששמיטת שביעית הוא זכותו של הלוה ואם מוחל זכותו מחול, ואין שביעית משמטת עכ"ד.

והנה בפיה"מ לרמב"ם (שביעית פ"י משנה ג') משמע כדבריו, דכתב בדין פרוזבול ועל ענין זה יש לך לדון "ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר".

*

הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ה הי"ג) כתב שאין מאכילים עכו"ם פירות שביעית, וכתב הרדב"ז ומכאן יש ראי' קצת שמונעים את העכו"ם מלקחת פירות שביעית עכ"ל.

ויל"ע אם מותר לנעול או לגדור השדה בשביעית בכדי למונע כניסת עכו"ם או בהמות (ועי' ברמב"ם פ"ד הל' דעירות א"י הסמוכות לספר מושיבים עליהם נאמן כדי שלא יפוצו עכו"ם ויבזו פירות שביעית).

ובחזו"א (שביעית סימן י"ד ס"ק ד') מביא תוספתא דפירות שביעית אין מאכילין אותן לבהמה חי' ועוף, אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת וכו' אין מחייבין אותו להחזירה משום שנאמר בארצך וכו' ע"ש, וכתב החזו"א נראה דמותר לנעול שדהו בפני בהמה וחי' ואין צריך להפקירה רק לאדם וכו' ע"ש.

ועדיין יל"ע אם מותר לנעול בפני בהמה וחי' גם בכהאי גוונא דע"י זה יהא נעול גם בפני אנשים?

בדרך אמונה (הל' שמיטה פ"ד הכ"ד בציון ההלכה ס"ק רצ"ז) כתב ושמענו בשם מרן [החזו"א] שבמקום הצורך מותר לנעול הדלת, ולכתוב שם פיתקא שכל מי שרוצה ליטול יכול לקבל המפתח בבית עכ"ד.

ויל"ע אם זה מספיק ואין צריך לחשוש שיבואו אנשים שאינם יודעים לקרוא כתב זה.

הוכשר יותר מאיל אחר ועי' מל"מ הל' איסורי מזבח פ"ב ה"ו. (אילת השחר וירא כב, ג)

כוח התשובה

אמר רבנו: הנה אומרים חז"ל פרקי אבות פרק ה' בזמן בין השמשות ברא הקב"ה עוד דבר את "פי האתון" כל הבריאה העצומה לא באה על סיומה עד שנברא פי האתון ולא יזיה צורך נברא אותו פה?

והנה שאר הדברים שנבראו ביו השמשות חיוניים היו לקיום העולם ולמתן תורה, ומה שבראו פי האתון כיון שעתיד להיות אדם בעוד הרבה דורות שישקע בעבירות עד כדי כך, ששום דבר לא ישפיע עליו, חוץ אולי מאתון שתדבר.

ואם יש בן אדם אחד שחסומה עבורו הדרך לתשובה אין הבריאה שברא הבורא נחשבת מושלמת, והיה צריך בזמן בין השמשות לברוא את אותו פה כי בריאה מושלמת צריך שתהיה בה אפשרות לכולם לשוב, ללמד החשיבות של כל בריה בעיני הקב"ה וכמה בכל מצב חפץ ומאפשר הקב"ה לשוב אליו ושזה תנאי מעכב בבריאת עולם.

ישברו הלוחות

באבות פ"ה מ"ו תנן הכתב והמכתב והלוחות נבראו בערב שבת בין השמשות, והנה אע"פ ה' גלוי לפני הקב"ה שלוחות אלו ישברו מ"מ ה' בריאה מיוחדת לזה. (אילת השחר כי תשא לב, טו)

מה שלא הוזכר במשנה

הנה על הנס של דיבור האתון כתוב באבות פ"ה מ"ו שנברא בע"ש בין השמשות. ולכאורה דיבור הפתק המבואר בפר' פנחס שהגורל דיבר, זה נס יותר גדול דלאתון יש פה משא"כ לפתק ולמה לא נזכר שה' על זה בריאה מיוחדת? אלא י"ל דעל הנסים שלפני מתן תורה ושאינם לצורך דיני התורה הוצרך בריאה מיוחדת, אבל על אחרי שנתנה תורה אז הכל לפי מה שכלל ישראל צריך, ומש"כ במתני' באבות שם השמיר נברא בע"ש בין השמשות ואע"פ שזה ה' לצורך דיני התורה י"ל כיון שזה בריאה מיוחדת והוצרך להברא אז דאח"כ אין כל חדש תחת השמש. (אילת השחר פנחס כו, נד)

והנה בגמ' בע"ז כ"ד ב' כתוב על הפרות שהלכו עם ארון ה' שאמרו שירה, וכתב הריטב"א שם וזה לא נמנה באבות עם שאר הניסים שנבראו בע"ש בין השמשות, לפי שכבר הזכירו פה האתון והוא אב לכל כיוצא בו. (אילת השחר בלק כב, כח)

חומר חילול ה'

חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול ה' (ה' ט'). בשערי תשובה (ג' מ"ה) כתב והשבועה לשוא אע"פ שאין בה מיתת ב"ד ענשה חמור ביד"ש יותר מהרבה עבירות שיש בהן מיתות ב"ד, כי הנשבע לשקר מחלל את השם וכו' וחלול השם ענשו למעלה מכל העבירות עכ"ל. ולפי"ז עיקר החומרא דשבועת שוא זה חילול ה', וא"כ שבועת שוא וחילול ה' הוא בעצם דבר אחד, דהכל בגלל חילול ה' שבזה.

המחטיא את הרבים

וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. (ה' יח) ברע"ב מפרש שלא יהא בגן עדן ותלמידי בגינהם. וצ"ב למה זה סיבה שלא יספיקו בידו לעשות תשובה, דהא זה שעשה תשובה מגיעו לו גן עדן וגם האחרים ה' ביכלתם לעשות תשובה אלא שלא עשו. וירבעם נקרא חוטא ומחטיא את הרבים אע"פ שלא כפה אחרים לעבוד ע"י, אלא דמנעם מלעלות לירושלים ועשה העגלים, ומ"מ למעשה נמצא דע"י זה הוא גרם להם לחטוא (עי' סנהדרין ק"ב א').

מתלמידי אברהם

כל מי שיש בידו ג' דברים הללו מתלמידי של אברהם אבינו וכו' (ה' יט). צ"ב מה מוסיף באומרו שהם מתלמידי של אברהם אבינו, דהא לא מדברים מאנשים שראו את אברהם ללמוד ממנו?

וה' אפשר לומר שזה מעלות טובות, וכן בדברים שאומר שהם מתלמידי של בלעם, וכי העושה דברים אלו זה משום שלמד מבלעם, הרי הוא עושה זה משום יצה"ר שלו. ובהמשך כתוב מה בין תלמידי של אברהם אבינו וכו'. וק"ק שהרי זה דברים ברורים, ובשלמא אם ה' ביניהם איזה חילוק דק ה' מובן שצ"ל זה, אבל אלו הם דברים ברורים וי"ל.

להיות תלמיד של בלעם

אבות פרק ה' י"ט כל מי שיש בו וכו' הרי הוא מתלמידי של בלעם הרשע וכו'. שאלו למה כדי להתנהג במדות רעות צריך להיות "תלמיד" של בלעם, הרי ממילא הוא אם לא עובדים על המדות נהיים מושחתים. תשובה: להיות מושחת ולהראות את עצמו כאילו הוא צדיק, לזה צריך רבי... (פ"ח).

קלקול בכל העולמות

בעשרה מאמרות נברא העולם וכו' אלא להפרע מן הרשעים שמאדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. (ה' א').

אומרים בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל להעיר דהא ב' מאמרות נברא כל העולם, וא"כ נמצא העובר עבירה מקלקל חלק קטן מאוד כנגד כל העולם, אבל בעצם העבירה שעובר הוא מבטל דיבור שלם וזה יותר גרוע עכ"ד. ויתכן דמ"מ זה קלקול בדבר אחד, משא"כ קלקול זה דעשרה מאמרות גרע יותר כיון דהוי קצת קלקול בכל העולמות ואע"פ שזה אחוז קטן.

לשון המאמר

הנה באבות ה' א' תנן בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה שלא כתוב בפסוקים לשון ציונים י"ל דלשון ציוני אומרים כשיש מצווה וכיון דעדיין לא ה' את מי לצוות יהי אור זה נקרא מאמר.

וכאן י"ל שאם ה' ציוני פרטי לכל אחד להכנס לא"י זה ה' נקרא שעברו על ציוני ה', אבל כיון שה' אמירה שכלל ישראל צריכים להכנס לארץ ואם ה' יחיד שלא ה' נכנס לא ה' עובר על ציוני ה', דבר כזה נקרא שעברו על פי ה' ולא על ציוני. (אילת השחר דברים א, טו)

צורת המאמר

באבות פ"ה מ"א תנן בעשרה מאמרות נברא העולם. ויל"ע אם כל העשרה מאמרות נאמרו ביום ראשון כשנבראו כולם ובאמירה נכלל שכל אחד יקבע במקומו ביומו, אמנם בפסוקים משמע שבכל יום ה' אמירה אך א"כ צריך להיות שהיו יותר מי' מאמרות.

וי"ל דהנה במאמר תוצא הארץ וגו' יצאו אלפי מיני שרצים וא"כ זה מאמר אחד כללי הכולל הרבה פרטים וכך י"ל שהמאמר של יום הראשון כלל את כל הבריאה במאמר אחד בכללות ואח"כ בכל יום היה מאמר מיוחד לקבוע כל דבר במקומו. (אילת השחר בראשית א, יד)

כל מאמר מחשיב

אמר רבנו: בהא דצריך לברך העץ ואדמה קודם לשהכל מבואר הטעם בסימן רי"א כיון דהם ברכה פרטית ומשא"כ שהכל דהוי ברכה כללית, וברכה פרטית יותר חשובה מברכה כללית. ולכאן יש להבין אדרבא ברכה פרטית כגון העץ הוא מודה להקב"ה רק ע"ז שברא העץ, ואילו בשהכל מודה להקב"ה על על כל הבריאה, ואיפכא צריך להיות ששהכל יותר חשוב מברכת העץ והאדמה?

ואפשר לומר: דהנה איתא באבות (פ"ה מ"א) בעשרה מאמרות נברא העולם והלא במאמר אחד יכול וכו' א"כ ה' ציוני מיוחד על בריאת העץ וכו', אבל על ביצים לא ה' ציוני מיוחד אלא זה כלול כבר בכל הבריאה, יוצא א"כ שמודה על העץ הרי שהוא מודה על הציוני המיוחד של בריאת העץ, משא"כ שמברך שהכל זה הודאה כללית על כל הבריאה וממילא ג"כ על המיני שהכל, ולכך העץ יותר חשוב משהכל. (כ' צדיק כתמר יפרח)

עשרה ניסים

הנה בביהמ"ק היו עשרה ניסים כמבואר באבות פ"ה מ"ה. ומ"מ משמע בתוס' ב"ב טז, א שאת היראת שמים מקבלים ע"י שרואים את כולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודת ה' וטבע האדם להגרר אחר סביבתו ומה שרואה. (אילת השחר ראה יד, כג)

אילו של אברהם

בפר' העקידה עה"פ (פסוק י"ג) והנה איל פרש"י מוכן ה' לכך מששת ימי בראשית הנה אם נפרש שאלו זה נולד אז עי' במפרשי המשנה באבות פ"ה מ"ו צ"ב איך נשאר לחיות במבול?

ואולי איל זה ה' בתיבה והנה זקן פסול לקרבן, ועי' תוס' בזבחים נ"ט ב' ד"ה הא אזקינן להו ובהגהות יעב"ץ שם כתב שפסול זקנים הם משום דכחישי וכו', וכן אילו של יצחק שנברא מששת ימי בראשית בודאי לא הווקן ולא הוכחש עד זמן שהקריבו אברהם אבינו וכו', לפיכך

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית מרת מרים טרגר ע"ה

בת מרן גאון ישראל רבינו שלמה זלמן אויערבך זצ"ל

אשת הגאון רבי יהודה אריה טרגר זצ"ל ראש ישיבת אנטוורפן

נלב"ע י"ט אייר התשע"ז

שם עליה לתורה לאשה | כותב הגר"ח ש שאנן זצ"ל: מעשה היה שבעת שביירתי שם הבעל כיצד הוא עולה לתורה שאלה אותי אשתו שהיא פרופ' לפיזיקה למה אני לא שואל כיצד היא עולה לתורה ואמרה שיש לה שם שבו היא עולה לתורה בבית כנסת רפורמי או קונסרבטיבי. בשעת מעשה התעלמתי משם זה, וגם עלה בדעתי באותה שעה את הנאמר במשנה כלים כד טז שבגד של יוצאת לחוץ טהור וביאר הרע"ב בגד של זונה אינו נחשב בגד.

הרי אף שאותה אשה משתמשת בבגד לצרכה אין לו חשיבות בגד כיון שהוא נגד רצון התורה אם כן אף אותה אשה שעולה לתורה ברור שלא עושה כן משום שהיא מדקדקת בכל תרי"ג המצוות רק מטעמים מקולקלים, ולכן אין לשם שעולה בו חשיבות של עליה לתורה

ספרתי הדבר למוריני הגאון ראי"ל שטיינמן שליט"א והוא אמר לי שאיני צודק כיון שמעיקר הדין אשה עולה לתורה רק תיקנו שלא תעלה מפני כבוד הציבור אם כן יש לשם שעולה בו חשיבות של שם (ס' עיונים במשפט עמ' תקמח) [א"ה כל זה ענה לפי סברת הר"ה הנ"ל אמנם הראשונים ר"ש ר"א ועוד והראב"ד בהשגות ועוד בארו שהטעם הוא שאינו בגד ואינו מכסה וממילא לא שייך כלל לנידוד ועיין בתפא"ר שם]

בניין הכאת ס"ת לאיזה מקום לקרוא בו | הנה כתב הערוך השולחן סימן קל"ה סעיף ל"ב שהמנהג לדקדק שיקראו בס"ת ג' פעמים דזה מיקרי כקביעות ואין בזיון שטלטלה מביהכ"נ אבל בפחות מג' פעמים טלטלה לצורך עראי ויש בזיון אף אם הביאה קודם וכו' עכ"ד.

ולכאורה לפי"ד הג' פעמים הכונה שיהיו ג' זמני קריאה בתורה, אבל אם יעשו ג' מנינים ויקראו בתורה ג' פעמים או בכהאי גוונא שהיו ב' או ג' קריאות בפעם אחת בשבת ר"ח חנוכה וכדו' זה נחשב לקריאה אחת.

הביאו לו תפילין אחרת | במשנה ברורה או"ח סימן קמ"ג (ס"ק ט) נפסק שאם נמצא פסול בספר תורה בין הברכה לקריאה יש לגלול את ספר התורה הפסול ולהוציא ספר תורה אחר, ומסיים המשנה ברורה "והעולה שכבר בירך אין צריך לברך שנית".

ויל"ע מה ההבדל בין המקרה האמור, למקרה שאדם בירך להניח תפילין ולאחר ברכתו נקרעה הרצועה הכורכת את התפילין ליד או לראש והביאו לו תפילין אחרות, שהדין הוא שעליו לחזור ולברך על התפילין האחרות? ותירץ הגר"א ר"ל שטיינמן שליט"א דנוסח ברכת העולה לתורה שמברך אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו וגו' הינו נוסח כללי לשבח את נותן התורה שנתן לנו את תורתו לעסוק בה, ואינו מתייחס דווקא לספר תורה זה שלפנינו, ולכן גם אם נמצא פסול בספר התורה לא הפסיד את הברכה.

מה שאין כן אדם שבירך אשר קדשנו במצוותיו וציונו להניח תפילין, הרי ברור מנוסח הברכה שהיא ככל ברכת המצוות שמתייחסת לתפילין שמתכוון לכרוך על ידו או על ראשו, ולכן אם נפסלו יצטרך לברך שנית על התפילין האחרות. (מרפסין איגרא ח"א עמ' ט"ז)

וקדשתו | סיפר רבנו שפ"א רצו לעלות לישראל במקום כהן ולכן ביקשו מהכהן שיצא החוצה כדי שיוכלו לעלות הישראל לעלי' הראשונה. והתבטא החזו"א בתמיהה שזה 'אשיינער וקדשתו'. (ועי' דינים והנהגות פ"ה או י').

ברוך שמיא | שח רבנו: זוכרני את הגרי"ז [בבירוק] בתפילת מנחה דשבת שהיה אומר בעת פתיחת הארון תפילת 'ברוך שמיא' בקול ובתלהבות מיוחדת, אבל את פסוקי ויהי בנסוע וכו' לא היה אומר כלל, וזה היה במנינו המיוחד שהתפלל בביתו בכל שבת ואנו שהיינו שכנים של הגרי"ז התפללנו עמו ביחד. [וטען ח"א שליט"א לפני רבנו דאולי הטעם שהגרי"ז לא אמר פסוקי ויהי בנסוע כי לא היה ארון הקודש באותו חדר, ואמר רבנו אמת שהיו מביאים את הס"ת מהחדר הסמוך, אבל הלא בשחרית כן אמר הגרי"ז פסוקים אלו דויהי בנסוע. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' ע"ז) ואמר רבנו שבפרנקפורט לא היו אומרים בריך שמיא שמוזכר שם 'בר אלהין'.

והעולם שנוהג לאמרו ביארו דהכונה לנביאים או למלאכים. וכן יש שדילג על הקטע אנא עבדא דקדיש בריך הוא, ואי"צ לעשות כן דהכונה דעם ישראל הם עבדי ה' ואמנם יש דרגות אבל כ"א מישראל הוא נחשב כעבד.

הבעל קורא אצל הגרי"ז | הבעל קורא אצל הגרי"ז היה צריך להיות מדקדק גדול, דהגרי"ז היה מחזיר אותו על טעות בניקוד שאינה משנה את משמעות של התיבה [ומסתמא גם על דקדוק של מלעיל ומלרע היה מחזיר]. ועי'

רמ"א או"ח סי' קמ"ב סעי' א. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' ע"ז)
צורת ההגבהה | וכשנשאל הגר"נ נבנצל זצ"ל, מהו דרך הנכונה לעשותו ההגבה, ענה לנו אין אלא הנהגת מרן הגר"א שליט"א שפ"א כיבדו אותו בעשית ההגבה, ועשה כסדר הנענונים שבלולב דרך ימין, שהוא לצד מזרח דרום מערב צפון. (מפי השואל)

עמידה בקריאת התורה | רבנו מקפיד לשמוע קריאת התורה בעמידה ואף בעת זקנתו לאוי"ט משתדל עד כמה שיוכל לעמוד בקריאת התורה.

צורת החזקת הס"ת | כתב רבנו באילת השחר עמ"ס זבחים (דף כ"ד ע"ב) גבי הולכת הבהמה ע"ד רש"י שם שכתב ובית עורה לחוץ כלפי העם ומקום החתך כלפי המוליך דהכי שפיר שלא יראה החתך.

משמע מכאן דדרך כבוד הוא שיהא צד הנאה יותר כלפי העם. ואולי יש ללמוד כאן לענין ס"ת דיאחזנו באופן שהצד מכובד יותר יהיה לצד העם וכן נוהגין העולם, אבל אומרים בשם החזו"א שיקחנו בצד הפנימי אליו, ע"כ. וכ"ה בדינים והנהגות פ"ה ס"ו בהוראת מרן החזו"א איש ז"ל.

להמתין עד שיעברו | לבעל קורא בשיבת גאון יעקב הורה רבנו שכשעוברים אטובוסים ברחוב הסמוך ויש רעש, שיעצור בקריאה כדי שיוכלו לשמוע.

אמירת וזאת התורה | כשאומר וזאת התורה אינו מראה רבנו באצבע רק כורע כנגדו. וכמבואר בשו"ע סי' קל"ד סעי' ב'.

לא בא לגלילה | נשאל רבנו מא' שקרו לו לעשות גלילה לס"ת, והוא לא הגיע כי את ההגבהה קיבל א' שמתקוטט עם אביו. ושאל מה עליו לתקן? ואמר רבינו שזה חמור בחינת בוזי ה' וגו', ויתן צדקה ובעיקר יתן ללומדי התורה.

צירוף מחללי שבת לקריאת התורה | סח רבנו שליט"א: מרן הגרי"ז זצ"ל היה מצרף מחללי שבת למנין, שכידוע הגרי"ז היה מתפלל ביחידות, והיה עושה מנין בביתו לקריאת התורה, והיו קוראים לאנשים מהרחוב להשלים מנין, והיו מניחים כיפה על ראשם ומצרפים אותם למנין, הוסיף רבנו דכמדומה שאף היה מעלה אותם לתורה, וכך נהג אף בהיותו בארץ ישראל. [ובס' עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ד עמ' קי"ח. הביא דנשאל בזה בן הגרי"ז הג"ר רפאל זצ"ל, ואמר דסבר אביו דמי שמוכן לבוא ולהשלים מנין ולהתפלל מן הסתם אינו אפיקורס. ובס' הדור והתקופה מביא מעשה, שהיה חסר אחד למנין, ואמרו להגרי"ז שיש יהודי במלון שכנראה אינו שומר תורה ומצוות, ואמר שיקראו לו, וצויה לכבדו בעליה, והיה שם מי שמחה, ומרן שתק, ואח"כ הראה לדברי הרמב"ם באגרת השמד ז"ל, לכן אינו ראוי להרחיק מחללי שבת ולמאוס אותם, אלא מקרבם ומזרזם לעשיית המצוות, וכבר פירשו רז"ל שהפושע אפילו אם פשע ברצונו כשיבוא לביהכ"נ להתפלל מקבלים אותו ואין נוהגים בו מנהג בזיון, וסמכו ע"ז מדברי שלמה ע"ה שנאמר 'לא יבזו לגנב כי יגנוב לא יבזו לפושעי ישראל שהם באים בסתר לגנוב מצוות. [והעיר ח"א שאמנם בדרך כלל בחו"ל במקומו של הגרי"ז המחללי שבת שם לא היו כ"כ בהפרהסיא ודוק].

עוד אמר רבנו לגבי קריאת התורה אחרי זמן תפילה, שמרן הגרי"ז זצ"ל קיבץ עשרה שלא שמעו קריאת התורה, הרבה אחר זמן תפילה. (רי"א שקלאר שליט"א קובץ אליבא דהלכתא 21 עמ' ל)

עליה במלאות מ"א יום | כ' הביאור הלכה (ס"י קס"ו) בסדר החיובים, אבי הילד בשבת כשאשתו בריאה והולכת לביהכ"נ מחויב לקרותו, אבל אם היא חולה ואינה יכולה לילך אינו חיוב עד שתלך. ואם הוא מ"ם יום לזכר או שמונים לנקבה הוא חיוב אף שאינה הולכת דהוא זמן הבאת הקרבן. ונשאל רבנו שליט"א באם אשתו ילדה בנייתו שדינו כיוצא דופן ובמש' בכריתות פ"א מ"ה נחלקו האם מביאה קרבן יולדת ולהלכה אינה מביאה כמבואר ברמב"ם פ"י מאיסור"ב ה"ה, וא"כ בכה"ג אין לו חיוב לקבל עליה, ולא מצאנו בזה מפורש בפוסקים. ואמר רבנו שאה"נ ואין חיוב לתת לו עליה.

פסקים בעניני דיבור בבית הכנסת | נשאל רבנו האם מותר לאברכים לדבר בבהמ"ד בדברים הנצרכים להם כגון לפרנסתו כמו שמותר להם אכילה ושתייה. ואמר בזה"ל: א שוואכע היתר - היתר חלש. עוד הורה שאם יש חשש שחברו יפגע אם לא יענה לו אפשר שיש לענות לו. (בית יהודה עמ' לז- לח)

בית כנסת שנבית רבנו | כשהתחילו להתפלל בבית רבנו והביא לשם את הספר תורה לתוך הארון, מיד הכניס לתוך הארון ספרי קודש שלא יחול בזה קדושת ארון קודש, ולא יהיה בעיה לגור מעל כמבואר בהל' סי' קנ"א במג"א ובט"ז שם. כמו"כ רבנו מקפיד (כשהיה בכוחו) לפחות פעם בחודש להתפלל בבית כנסת כדי שלא יחשב בבית כנסת קבוע. וגם אמר הרי כשאני לא נמצא כאן כגון שנוסע לחו"ל וכדו' אין מנין בביתו א"כ אי"ז בית כנסת קבוע. [ולכן לא אומרים 'מעין שבע בליל שבת. ופ"א היה תוכנית לבנות מקוה במרפסת רבנו שליט"א, ורבנו התנגד כי אז יחשבו שזה בית כנסת, וזה היזק לשכנים].

עולם הישיבות

שיבת יד אהרן

הישיבה הוקמה בשנת תשמ"ז. על ידי הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א, המשגיח הגה"צ רבי י.מ. המניק שליט"א. כשרוחו הגדולה של רבינו שליט"א חופפת על הישיבה, ומכוונת ומאירה את דרכה. כידוע אחד מעקרונותיה של הישיבה הוא לא לקבל יותר מעשרים בחורים לשיעור, ולהשיג דגש בעיקר על התמדה של הבחורים על פני שאר המעלות, והם על פי הוראתו של רבינו שליט"א, המכוון והמדריך את הישיבה מיום היווסדה. והגר"י אייכנשטיין שליט"א כידוע זוכה להערכה וקירבה יתירה מאוד ממורן רבנו שליט"א.

הצלחת וקיום הישיבה

סיפר הגר"י שליט"א: בשנים הראשונות של הישיבה התעוררה פעם בעיה סבוכה שהיתה עלולה להעיב על כל הצלחתה ושגשוגה של הישיבה. רבים היו שניסו לפתור את הענין ללא הצלחה. אך רבינו שליט"א בחכמתו הגדולה ובפקחותו המופלאה חדר אל נבכי העניינים, ועם שיעורא דשמיא מיוחדת שכללה אותו הצליח לעלות פתרון גאוני שהביא הצלה גדולה לישיבה.

אם יש חשש שקר להתרחק

כשעמד על הפרק הצעה לקבלת תקציבים משמעותיים ממקום לימודים מסויים בארה"ב, לבחורים בעלי אזרחות אמריקאית שלומדים כאן, יכלו להירשם שם כמי שלומדים כאן מסלול תורני, והישיבה תקבל על כך סכום גדול. הרבה ישיבות אכן נטלו מהם תקציבים. ראש הישיבה הגר"י אייכנשטיין היה סבור שאין הדבר מועיל שבחור ריגיש איזו שהיא שייכות וקשר למקום אחר. נכנס אל רבינו שליט"א ושאל האם רוח חכמים נוחה מהנהגה זו?

רבינו שאלו: האם בשביל לקבל תקציב צריך לשקר או לשנות מהאמת? משהשיב הגר"י אייכנשטיין בחיוב, הורה רבינו בנחרצות: "אם יש בזה חשש שקר, ואין הדבר ישר בתכלית הישרות, יש להתרחק מכך".

שיחת רבנו בהיכל הישיבה

כאשר עברה הישיבה למשכנה החדש בשכונת קטמון בירושלים, טרח רבינו שליט"א לעלות לירושלם להשתתף במעמד חנוכת הבית, ונשא מדברותיו בפני מאות המשתתפים.

כפי ששמענו לומדים כאן טוב, אבל חז"ל אומרים שתורה תמיד צריך חיזוק, ואחד מהארבעה דברים שמנו חז"ל (ברכות לב, ב) שצריכין חיזוק זה תורה. דתמיד צריך יותר להתחזק ויותר להתחזק. ונראה לעמוד על דבר שבעצם אין בו שום חידוש. אך כמו שהמסילת ישרים אומר שמה שכל אחד יודע, צריך לחזור ולשנן. חז"ל אומרים במסכתא תענית (דף ז' ב) ריש לקיש אמר ארית תלמיד שלמוד קשה עליו ככרול, בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, שנאמר והוא לא פנים קלקל, מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשרי חכמה, כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא. ופרש"י שלמודו קשה עליו ככרול שקשה הוא לו מרוב קושיות, בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב ולפיכך אינו יודע לפרק, אי נמי שגורסה בטעות פוסר על החיוב ומחייב על הפסוק ומקשי עלה מודכתא אחרית, והכי משמע קרא והוא לא פנים קלקל, שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל, שקלקל במשנה שהוא קודם לגמרא, ומה יעשה ירבה בישיבה, שישדירו בני הישיבה משנתם, שנאמר וחילים, בין תלמידים שהן חיילות חיילות, יגבר.

ומביאה הגמ'... כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה. ועייל לקמיה דר' יוחנן - לשמוע את השיעור של ר' יוחנן, דקודם לכן היה צריך לחזור ארבעים פעם את הארבעה משינות שהיה נוגע לענין ההוא, ואז היה נכנס לשמוע את ר' יוחנן, רב אדא בר אבהו מסדר מתני' עשרין ארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים [פרש"י שהן כ"ד ספרים] ועייל לקמיה דרבא.

הנה מצינו הרבה פעמים בגמ' שהגמ' אומרת תנא מיניה ארבעין זמנין, כמו בכתובות (דף נ' א) תנא מיניה ארבעין זמנין, ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה, כמו שמונה בכיסו. אבל לא מצינו אף פעם שלמד ארבעים פעמים כנגד ארבעים יום שניתנה תורה, והרי מ"ג, בפשטות מבינים למה למד ארבעים פעמים כי זה השיעור שעי"ז הוא כבר יודע טוב ואז יוכל לשמוע טוב את השיעור אבל כאן הוא מוסיף עוד דבר כנגד ארבעים יום שניתנה תורה, ומה השיכות דבשביל זה יהי צריך לחזור ארבעים פעמים, והי' מובן אם היה אומר שחזר ארבעים פעמים משום שבארבעים פעמים מבינים טוב, ואחרת קשה לשמוע את השיעור של ר' יוחנן, אבל צריך להבין מה זה כנגד ארבעים יום.

וכנראה מה שאפשר לומר הוא (תמיד אי אפשר לדעת במאמר חז"ל כי הדברים שתומים ורמוזי הוה הרבה דברים. אבל אפשר לומר דבר שיכולים להתעורר מהן). הנה כתוב במשנה בברכות (דף כ"ח ב) רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה אמרו לו מה מקום לתפילה זו אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי. והגמ' מביאה ת"ר בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שלא יארע דבר דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר על טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. וביציאתו אומר מודה אני לפניך ששמת חלקי מיושבי בית המדרש וכי.

והנה לשון הגמ' משמע שהיה אומרה רק בכניסתו לבית המדרש. א"כ אחד שהיה לומד ביחידות לא היה אומר את זה. ובמ"ב (פי"ק סקל"ז) הביא בשם האר"ז"ל שגם הלומד ביחידות ג"כ טוב להגיד את זה, אבל פשטות לשון המשנה בתור חיוב ממש משמע שזה רק בכניסתו לבית המדרש.

והטעם בזה דכשאחד לומד לעצמו, לומד... אבל כשלומד עם עוד אנשים יש חשש שיכול להיות שישמחו חברי. כי אם יש כאלו שימחו חברי, ואפשר שחברי יכשלו, ומתפלל ג"כ לא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם, דגם על עצמו הוא מסופק אולי תהיה לו כזו מודה רעה שכשיראה שאחד נכשל - ישמח בזה. אע"פ שיש מתפללים. היתכן? אצל האנשים האלה שיהיה כזה דבר שישמחו בשלון של חבר? אבל כך כתוב, שח"ו בן אדם לא בטוח, ואפי' חשד את עצמו אולי יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם! ואם אדרבה אני יכשל, ישמחו בי חברי?

ומצינו בבבא קמא (דף צ"ח ב) שאמר רב חסדא איזה דין ואח"כ מצאו ברייתא שכתוב נגדו, אמר להם רב חסדא שלא יספרו לבני הישיבה. ומפרש רש"י משום דחדו בי דמשכחי תיובתא למילת, זאת אומרת שישמחו שנכשלת, נורא ואיום! עכ"פ מה רואים שבזמן שנמצא בתוך בית המדרש שיש עוד אנשים, יכול להיות עד כדי כך, שאז אדם גדול ישמח בכשלונו של חברו! ובפשטות זה רק בזמן שעוסקים בגמ' שאין יש ויכווחם וצריך לומר את הדברים, ואחד אומר כך ואחד אומר כך. אבל כשלומד את המשנה סתם ישר אין כ"כ פחד. מה יש שם פחד? אבל כשבא למעשה כזה, צריך פחד נורא! שמוא יכשלו חברי בדבר הלכה, או שמוא אני יכשל בדבר הלכה. היה אומר על זה תפילה מיוחדת.

עכשיו אחרי שאומר את התפילה הזאת, כדי לעשות עצה באמת, שחלילה חס לא יכשלו בזה, אמנם בודאי - תפילה זה תפילה, אבל צריך לעשות משהו בשביל זה. ולכן הבינו חז"ל שצריך לעשות משהו שיזכיר לו שידע שלא יכשל. ומה העצה? לזכור מעמד הר סיני! שהיה "ברחת ובזיעת" "באימה ובריאה". שיזכור שהוא הולך ללמוד תורה! מה הוא לומד כאן? "תורת ה'", וכשזכר שלומד תורת ה' הוא נזכר במעמד הר סיני האין שהיה שם קולות וברקים, ובאו לידי רתת חזיע כמו שחז"ל אומרים.

והיינו כדאי שהדבר יהיה ברור צריך קודם כל שידע טוב טוב את כל המשניות על בוריי, כי אחרת, באמת הוא יטעה, ויהא ריב ח"ו. לכן צריך מאד מאד שיהיו הדברים ברורים ומאירים, וכמו שהגמ' אומרת במקום אחר, שהיו הדברים "שמחים כנתניתן מסיני". וכן לעשות דבר כדי לזכור מעמד הר סיני, ולזה צריך "ארבעים פעמים" דוקא, כדי שיזכיר לעצמו שהוא הולך עכשיו ללמוד תורה של הקב"ה! שניתנה במעמד הר סיני. [אמנם אינני יודע אם זה הפשט האמיתי, לחז"ל בודאי היה להם דברים יותר גבוהים מאלו, אבל גם זה אפשר לומר].

מצינו בגמ' (ב"מ דף פ"ד א) שהיה יוכוח בין רבי יוחנן ור"ל ואמר לו ר' יוחנן לריש לקיש - ליטטאה בלסטיותיה ידע, אמר לו ומאי אהנית לי התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי וכו', חלש דעתיה דרבי יוחנן, חלש ריש לקיש! אתאי אחתיה קא בכיא אמרה ליה עשה בשביל בני! אמר לה עזבה יתומיך אני אחיה. עשה בשביל אלמנותי! אמר לה ואלמנותיך עלי תבטוהו. נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש! והוה קא מצטער רבי יוחנן בתר' טובא, אמרו רבנן מאן לילי ליתביה לדעתיה, ניזיל רבא לעלות בן פדת - דמחודדין שמעתיה, אול יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך, אמר - את כבר לקישא? בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא, ואת אמרת תניא דמסייע לך? אטו לא ידענא דשפיר קאמינא! הוה קא אזיל וקורע מאניה, וקא בכי ואמר - היכא את בר לקישא? היכא את בר לקישא? הוה קא צווח עד דשף דעתיה, פרש"י שנגערה ממנו דעתו ונשתטה, בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

נורא! מה שהיה השיעור של רבי יוחנן. יכולים לקשר למה ריש לקיש שהיה כל כך העמוד של הישיבה, עמוד של השיעור שהוא היה מצוין כל כך, שתיכף ומיד היה מקשה עשרים וארבע קושיות, משמע דעל כל דבר שהי' אומר ר' יוחנן, היה שואל עד עשרים וארבע קושיות. ועי"ז הי' רווחא שמעתא.

יכולים לתאר לנו, שאותו ריש לקיש שהי' כל כך גדול! אז כדי שיהי' ככה, היה צריך להתחנך "ארבעים פעמים" כדי שיכנס השיעור של רבי יוחנן. אז בודאי היה כזה ריתחא שם, שהיה באמת סכנה גדולה. עד שהי' צריך להתפלל "שלא יארע דבר תקלה" שלא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם ולא אכשל וכי. ומה היה העצה לזה? לשנן ארבעים פעמים! כדי להיזכר מעמד הר סיני, ארבעים פעמים כנגד ארבעים יום, הוא חשב במיוחד ארבעים, דוקא ארבעים, כדי שיזכור מעמד הר סיני, שהתורה ניתנה בארבעים יום.

זה מה שצריך ללמוד מה שנוגע לנו לכאורה. אנחנו במדרגה רחוקה מאד מזה, אבל "משהו" צריך לדעת שלימוד התורה זה לא סתם - נכנסים לומדים. אלא ריש לקיש היה צריך להתכונן ארבעים פעם, ורב אדא בר אבהו עשרים וארבעה פעמים, כנגד עשרים וארבע ספרים - תורה נביאים וכתובים. עכ"פ כל אחת, כל כך היה חשוב בעיניו, להתכונן כדי ללמוד תורה, בפרט במקום שזה ברבים, שבמקום רבים יכול להיות כל מיני דברים. אז כדי שיהיה יותר "כנתניתן מסיני" היה צריך מאד מאד להתכונן.

זה צריך לדעת שהתורה זה לא סתם לימוד חכמה. אלא ללימוד התורה צריך לגשת באימה ובריאה ברתת ובזיעה! זה צריך להרגיש, ולכה"פ לחשוב פעם שהוא רוצה להגיע למצב של מתן תורה. כמו שהיה במעמד הר סיני. ועל זה היה צריך לעבוד ריש לקיש ורב אדא בר אבהו עד כדי כך. כל אחד בדבר שחשב שהוא יתחזק, זה חשב ע"י שיזכר במעמד הר סיני, זה חשב שיזכר ע"י שיזכור שזה תורה נביאים וכתובים. עכ"פ חפשו עצות האין להתגבר, כדי לזכות לתורה. כי לזכות לתורה זה לא פשוט! וכל אחד ואחד ידע, שלימוד התורה זה דבר שאי אפשר כ"כ בקלות לזכות לזה, צריך מאד מאד התגברות כדי לזכות. קודם כל להתייגע כדי שיהיה ברוה, כי אם לא ברור המשניות כנראה אח"כ לא מבינים את השיעור. וכשלא מבינים יש ג"כ סכנה שלא יכשלו חברי ושהוא עצמו לא יכשל. ובשביל זה צריך לזכור מעמד הר סיני לזכור תורה נביאים וכתובים, לעשות עצות האין להתחזק, ועי"ז שכל אחד ואחד ילמד בדרך זה בודאי שיעלה מאד מאד! לא רק שיהיה "למוד" אלא שיהי' תלמיד חכם אמיתי, בתורה ויראת שמים, והדברים יהיו מאירים כנתניתן מסיני (ימלא פי תהלתך עניני תורה עמי קפי- קצ)